

SEG AMERIKA

- po dobytí a osídlení Ameriky Evropany se z hlediska jazykově-kulturního i ekonomického a politického vytvořili dva základní celky (sociogeografické kontinenty), a to Severní Amerika, která zahrnuje území Kanady a USA, a Latinská Amerika, do které spadá Střední Amerika, Karibský region a Jižní Amerika
- v Americe je 35 samostatných států a 17 nesamostatných území
- statut klasických kolonií mají jen britská území, ale jejich vlády mají určitý stupeň autonomie; francouzská území mají statut zámořských departamentů, formu personální unie a zrovnoprávnění s mateřskou zemí mají nizozemské oblasti; formální úplné připojení kolonie při zachování její vnitřní autonomie má „dánské“ Grónsko; statut volně přidruženého státu USA má Portoriko, územím s vnitřní autonomií jsou Americké Panenské ostrovy
- z hlediska státního zřízení převažují unitární státy, federativními jsou pouze největší země (Kanada, USA, Mexiko, Brazílie, Argentina, Venezuela, výjimkou je malý Sv. Kryštof a Nevis); podle formy státu převažují republiky; monarchistický systém přetrvává v bývalých britských koloniích, mezi republikami převažují tzv. prezidentské republiky, moc prezidenta přerůstá často v osobní diktaturu (civilní nebo vojenskou), např. Haiti, Nikaragua, střídání diktatur v Bolívii, Salvadoru, Guatemale
- v rámci územní autonomie byly mnohde řešeny požadavky původního obyvatelstva (v Kanadě vznik teritoria Nunavut)
- vývoj administrativních a politických poměrů celého kontinentu po dlouhou dobu určovaly USA: *Monroeova doktrína* z roku 1823, prostředek proti španělskému kolonialismu, se stavěla proti přítomnosti evropských velmocí v Americe; USA si fakticky přisvojily právo kontrolovat veškeré dění na kontinentu
- politickým cílem tzv. *panamerikanismu* bylo sdružit pod severoamerickou hegemonii celý kontinent,
- nástrojem panamerikanismu byla Panamerická unie založená roku 1889, která se po několika změnách názvu přeměnila roku 1948 na Organizaci amerických států (OAS), která sdružuje nezávislé státy kontinentu – všech 35 států ratifikovalo zakládací listinu, od roku 1962 není členem Kuba
- z regionálních mezinárodních organizací je Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay jsou členy MERCOSURu, Kanada, USA a Mexiko jsou členy NAFTA, Bolívie, Kolumbie, Ekvádor a Peru jsou členskými státy Andského společenství (Comunidad Andina), přidruženými státy jsou Chile, Argentina, Paraguay, Brazílie a Uruguay, pozorovateli jsou Mexiko a Panama, Státy karibské oblasti jsou členy CARICOMu, Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Kuba, Ekvádor, Mexiko, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela jsou členy ALADI (zóna volného obchodu v Latinské Americe)
- jednotlivé americké státy jsou dále členy různých mezinárodních organizací, mj. OSN, NATO, APEC, OECD, OPEC

CHARAKTERISTIKA OBYVATELSTVA KONTINENTU

Severní Amerika 334 530 088

Střední Amerika (pevninská) 149 206 636

Karibská oblast 39 070 708

Jižní Amerika 379 919 602

Celkem 902 727 034

Nejlidnatější státy:

a) USA 301 139 947

b) Brazílie 190 010 647

c) Mexiko 108 700 891

Nejméně lidnaté státy:

a) Svatý Kryštof a Nevis 39 349

- počet původního obyvatelstva při příchodu Evropanů se odhaduje na 60 – 150 mil., po střetu s Evropany došlo k tzv. demografickému kolapsu, kdy v oblasti Antil bylo domorodé obyvatelstvo vyvražďeno úplně (nemožnost útěku) a nahrazeno dovezenými černochoy z Afriky, v oblasti pevninské Střední Ameriky a v Jižní Americe došlo k poklesu domorodého obyvatelstva (v nížinných oblastech na 2 %, v horských oblastech pak zbylo asi 30 %); kromě přímého vyvražďování byly příčinami úbytku zavlečení evropských nemocí (spalničky, neštovice, mor ...) a alkohol

- Dnes: přírůstky v Latinské Americe jsou způsobeny hlavně vysokou mírou porodnosti, naopak v Severní Americe jde o migraci (z Latinské Ameriky, z Asie a z ostatních světadílů)

Rozmístění obyvatel

- rozmístění obyvatelstva je velice nerovnoměrné a závisí na přírodních podmínkách a na průběhu kolonizace v období čtyř století
- největší hustota obyvatel je na pobřeží Atlantského oceánu, a to na obou subkontinentech
- málo osídlené zůstaly především rozsáhlé plochy na severu kontinentu, horské pásmo Kordiller, tropické lesy Amazonie, pouštní a polopouštní oblasti na západě Jižní Ameriky a ve střední Americe, celý jih kontinentu (Patagonie)
- Severní Amerika: nejhustěji zalidněné oblasti, megalopolis:
  - a) severovýchodní pobřeží USA (tzv. BosWash)
  - b) oblast Velkých kanadských jezer (tzv. ChiPitts) = od Chicaga přes Detroit a Cleveland po Pittsburg v USA a kanadská urbanizovaná část kolem Erijského jezera a jezera Ontario (Windsor – Toronto – Oshawa)
  - c) oblast San Francisco – Los Angeles – San Diego (tzv. SanSan)
- Střední Amerika: Mexické plošiny, Ciudad de México
- Jižní Amerika: hustě zalidněné pásmo podél atlantického pobřeží
  - a) Belo Horizonte – Rio de Janeiro – Sao Paulo
  - b) ústí řeky La Platy, kde dominuje Buenos Aires a Montevideo
  - c) severní a severozápadní pobřeží Jižní Ameriky a přiléhající vysokohorské pánevní oblasti a údolí And (dominují města Caracas, Maracaibo, Medellín, Bogotá)
- stupeň urbanizace je velmi vysoký, USA a Kanada až 75 %, celá Latinská Amerika kolem 65 %
- v Latinské Americe jsou města hlavním činitelem, který prohlubuje disproporce v rozmístění hospodářského potenciálu – až 90 % zpracovatelského průmyslu se soustřeďuje ve 40 velkých městech, přičemž 70 % jen v 10 aglomeracích; s rostoucí urbanizací roste nezaměstnanost ve městech, vznikají chudinské čtvrti na okrajích velkoměst, v Severní Americe je v chudinské čtvrti soustředěno hlavně nebělošské složky obyvatelstva => projevy sociálně patologických jevů (kriminalita, drogové závislosti, vznik gangů ...)

Rasová a národnostní struktura

- je zde velmi pestrá mozaika obyvatel
- Indiáni přišli do Ameriky z Asie před 20 – 30 tis. let
- na stupni rozvoje domorodých společenstev se podepsaly přírodní podmínky: skupiny na severu a jihu byly na nejnižším stupni vývoje, lovci zvěře a ryb a sběrači; náhorní plošiny, nížinatý Yucatán, tropy, subtropy – největší rozkvět civilizací (mj. Inkové, Aztékové, Mayové, Toltékové, Olmékové ...)
- v řadě zemí nyní možnost učit se původnímu, vlastnímu jazyku, mají vlastní noviny, literaturu, rozhlas, televizi
- snahy Indiánů změnit nesprávně používaný termín Indiáni na termín Amerindové (tento pojem se již objevuje ve statistikách a některých encyklopediích) a přejmenování Latinské Ameriky na Indiánskoiberskou Ameriku
- došlo k míšení všech tří ras, intenzivní hlavně v zemích Latinské Ameriky, zde tvoří míšenci většinu obyvatelstva; Amerika je považována za místo s největším podílem míšenců, resp. je zde velice málo čistých rasových typů; „přetavení v kotli národů (melting pot)“ v USA, hovoří se o národu Američanů
- kreol = původní označení pro bělocha jihoevropského původu, který se již narodil v Latinské Americe

Jazyková struktura

- původní obyvatelstvo si ve Střední Americe, Andské oblasti, Paraguayi a amazonských oblastech Brazílie zachovalo své jazyky
- v anglosaských oblastech Severní Ameriky se původní jazyky udržely jen v některých rezervacích
- úřední jazyk:
  - a) angličtina: Kanada, USA, Belize, Guayana, Falklandy, bývalé i současné britské kolonie v Karibském moři
  - b) francouzština: Kanada (Québeck), Haiti, francouzské zámořské departamenty
  - c) nizozemština: Surinam, Nizozemské Antily, Aruba
  - d) portugalština: Brazílie

e) španělština: ostatní státy Střední a Jižní Ameriky, Kuba, Portoriko, Dominikánská republika

f) dánština: Grónsko

- z původních jazyků má statut úředního jazyka grónština v Grónsku, kečuánština v Peru a Bolívii, ajmarština v Bolívii, guaraní v Paraguaji
- další původní jazyky, kterými se mluví, jsou: kreolská angličtina (Karibik, Guyana, Surinam – zde název sranan), kreolská francouzština (patois – Haiti, Dominika, Sv. Lucie, francouzské zámořské departmenty), papiamentu (Aruba, Nizozemské Antily), inuktitut (teritorium Nunavut – Kanada)
- v USA se zvyšuje počet Hispánců, kteří umí velice málo a špatně anglicky, dochází k mísením jazyků a vzniká tzv. spanglish (španělská angličtina)

Náboženská struktura

- dominuje křesťanství, přičemž převažuje církev římsko-katolická (Španělé, Francouzi, Portugalci, Irové); protestantské směry v USA a britských koloniích (anglikánská církev, praesbyteriáni, luteráni, Mormoni, adventisté, Svědci Jehovovi ...)
- původní animistické kultury Indiánů se jen sporadicky uchovaly na severu kontinentu a roztroušeně u izolovaných kmenů v pralesích Amazonie
- místy se udržely některé africké kultury, z nichž velmi rozšířené je vúdú na Haiti
- vlastní náboženství si zachovávají přistěhovalci z Asie: buddhismus, hinduismus, islám
- židovství: v Americe je největší diaspora Židů na světě
- v USA je nejvíce náboženských organizací a sekt (známé jsou např. scientologové, Hare Krišna, ...)
- náboženské poměry v USA zasahují i do politického života, judaismus je spojen s finančním kapitálem USA, ale hraje negativní roli v zahraniční politice státu vůči arabským zemím (silná židovská lobistická skupina ovlivňuje USA v podpoře Izraele)

CHARAKTERISTIKA HOSPODÁŘSTVÍ KONTINENTU

- je patrný výrazný rozdíl mezi vyspělými zeměmi Severní Ameriky a rozvojovými zeměmi Latinské Ameriky a Karibiku (bohatý sever, chudý jih)
- dělení států do skupin podle stupně vyspělosti a struktury ekonomiky:

a) vyspělé země: USA, Kanada

b) rozvojové státy na vyšším stupni vývoje (tzv. nově industrializované země): Mexiko, Brazílie, Argentina, Chile, Venezuela, Uruguay, Trinidad a Tobago

c) rozvojové státy na středním stupni vývoje: všechny ostatní latinskoamerické země mimo Haiti; některé státy se z této skupiny mohou posunovat do skupiny vyšší

d) nízký stupeň vývoje: Haiti (podle kritérií OSN patří do skupiny 50 nejchudších států světa)

ZEMĚDĚLSTVÍ

- v USA a Kanadě má zemědělství průmyslový charakter a zaměstnává málo ekonomicky aktivních obyvatel, tvoří i malé procento HDP, vysoký stupeň mechanizace umožnil zvýšit produktivitu práce, vysoká specializace farem, velkovýroba, 20 % zemědělských komodit jde na export (přebytky); hektarové výnosy ale nejsou v těchto státech nejvyšší na světě
- zemědělství většiny zemí Latinské Ameriky má plantážnický monokulturní charakter, farmy (tzv. haciendy, v Brazílii fazendy) jsou typické velkým množstvím námezdních pracovních sil; v Latinské Americe převažuje rostlinná výroba, extenzivní forma zemědělství, ¼ zemědělské půdy se nevyužívá
- 5 hlavních amerických producentů je ve většině případů USA, Kanada, Mexiko, Brazílie, Argentina

Rostlinná produkce

- kukuřice: původní americká plodina, 60 % - 70 % celosvětové produkce; kukuřičný pás středního východu USA, jihovýchod USA, střední Mexiko, argentinské pampy, východ Brazílie
- pšenice: prémie Kanady a USA, ¼ americké produkce, největší oblast pěstování pšenice, argentinské pampy, centrální Mexiko, východ Brazílie
- brambory: původní americká plodina, přesto se nyní pěstují méně než v Evropě; platí pro všechny druhy brambor; severní oblasti USA a jih Kanady, horské oblasti Latinské Ameriky
- cukrová třtina: v karibské oblasti; Brazílie, Kuba, USA, Mexiko, Kolumbie, Argentina
- kakao: v Americe původní rostlina, podíl pěstování ustupuje, nyní více v Africe; hlavní

produkční oblastí je rovníková oblast Brazílie, Kolumbie, Ekvádoru;

- káva: přivezena z Afriky, Brazílie, Kolumbie
- tabák: původní americká plodina; hlavní oblasti USA jsou Kentucky, Virginie, Severní Karolína, v JA Brazílie
- koka: specifická americká plodina, nejvíce pěstovaná v Kolumbii a Bolívii
- chinin: umělé plantáže chininovníku v Brazílii

Dále se pěstuje: kokosová palma, mandle, vlašské ořechy, pistácie, lískové ořechy, kešu, para ořechy, rýže, ječmen, žito, fazole, hrách, čočka, sója, slunečnice, řepka, podzemnice, len, bavlna, kaučuk: (kdysi velká produkce, nyní minimum), chmel, chilli, batáty, maniok, cukrová řepa

Ovoce:

- Mírný pás: jablka, broskve, nektarinky, hrušky, švestky, meruňky, jahody (hlavně v USA), třešně, višně a další
- hlavní ovocnářské oblasti leží v okolí Velkých jezer, na severozápadě USA, v dolním povodí La Platy, v oblasti andského podhůří v Argentině, Chile
- hroznové víno: velcí producenti jsou USA a Argentina;
- pěstují se citrusy všeho druhu, nejvýznamnější je produkce pomerančů, grepů, citronů; oblasti citrusových plodin jsou Florida, Kalifornie, Laplatská nížina, severní a střední část Mexika při Mexickém zálivu, Velké Antily (především Kuba), jihovýchodní Brazílie
- z tropického ovoce se pěstují hlavně banány (východní pobřeží Brazílie, severní Andské státy, všechny země Střední Ameriky, ostrovy Antil); dále se v těchto oblastech pěstují ananasy, mango, papája, avokádo; značná část produkce určena na vývoz do Evropy a Severní Ameriky;

Živočišná produkce

- větší rozsah ve vyspělých státech (USA, Kanada)
- skot: intenzivní chov: USA, Kanady, Brazílie, Mexiko, Uruguay, Argentina
- prasata: USA, Kanada, Brazílie, Mexiko, Argentina, andské země
- ovce: Patagonii, andské oblasti, Skalnaté hory (nejvíce ovcí je na Falklandách, 350 000 ovcí/1000 obyvatel; dále Uruguay, Argentina, Brazílie, Peru, USA
- koně: v celé Americe se dosud chová hodně koní, největší stavy Brazílie, Mexiko, USA
- osel a mula: v Mexiku a Brazílii; využívány na polní práce a k místní dopravě
- kuře, krocen,

LESNICTVÍ

- významné hospodářské odvětví pro mnoho států
- největší těžba dřeva soustředěna do USA a do Kanady
- největší zásobárnou dřeva jsou tropické pralesy Jižní Ameriky, které jsou intenzivně vytěžovány především v Brazílii

RYBOLOV

- významným odvětvím především v andských státech,
- velcí producenti ryb (neznamená, že sami nejvíce loví) jsou Chile, Peru, USA, Mexiko, Argentina, Kuba, Brazílie

NEROSTNÉ SUROVINY

- velké nerostné bohatství kontinentu umožňuje hospodářský rozmach jednotlivých států
- Paliva
  - a) ropa: USA, Kanada, Mexiko, Venezuela, Argentina
  - b) zemní plyn: USA, Kanada, Mexiko, Venezuela, Argentina
  - c) černé uhlí a antracit: USA, Kanada, Mexiko, Brazílie, Kolumbie
  - d) uran: USA a Kanada, celkem zde asi 45 % světové produkce
- rudy (v závorce uveden přibližný procentuelní podíl na celosvětové produkci)
  - a) stříbro v Mexiku, Peru, USA, Kanadě (50 %)
  - b) zlato v Kanadě, USA, Brazílii (20 %)
  - c) nikl v Kanadě, na Kubě, v Dominikánské republice (40 %, důležitá produkce)

- d) zinek, olovo v Kanadě, USA, Mexiku, Peru (40 %)
- e) měď v Chile, USA (45 %)
- f) železná ruda: vysoká produkce soustředěna hlavně do Brazílie, USA, Kanady (30 %)
- g) cín, antimon, wolfram, bauxit, mangan, kobalt, rtuť
  - nerudy (v závorce uveden přibližný procentuelní podíl na celosvětové produkci)
- a) slídy, fosfáty: z velké části naleziště v USA; světově významné zásoby (50 %)
- b) síra v USA a Mexiku (40 %)
- c) azbest v Kanadě, Brazílii (25 %)

PRŮMYSL

I. Severní Amerika

- v USA a Kanadě, jsou pro průmysl mimořádně příznivé podmínky (surovinové a energetické zdroje, dopravní podmínky, relativní blízkost evropského trhu, dobrá kvalifikace pracovních sil) ovlivňuje objem průmyslové výroby celého kontinentu
- největší průmyslové oblasti jsou: východní pobřeží USA a táhne se až do oblasti Velkých jezer, kde překračuje hranice Kanady; a Kalifornie

II. Latinská Amerika

- mnohem menší průmyslová výroba než v Severní Americe, i když se poměrně dynamicky rozvíjí
- ¾ celkového objemu zpracovatelského průmyslu připadá na Brazílii, Mexiko a Argentinu a jejich předstih před ostatními zeměmi se nadále zvyšuje (tzv. nově industrializované země)
- obrovské rozdíly uvnitř států, např. v oblasti mezi Sao Paulo, Rio de Janeiro, Belo Horizonte soustředěny 2/3 průmyslové kapacity země na 1,5 % rozlohy Brazílie
- Velká část průmyslů má zahraniční kapitál

DOPRAVA

- velké rozdíly mezi Severní a Jižní Amerikou
- USA a Kanada mají množství silnic všeho druhu, vysoce kvalitní síť komunikací umožňuje hospodářské využití i odlehlých a málo přístupných oblastí
- v Latinské Americe infrastruktura nevyhovuje rozsahem ani kvalitou potřebám hospodářství, přírodní podmínky znesnadňují výstavbu a údržbu pozemních komunikací, nevyvážená doprava posiluje hospodářské a územní disproporce

a) silniční síť

- hustota přímo úměrná koncentraci obyvatel a průmyslu
- jediný ucelený systém v celé Americe
- panamerická dálnice protíná kontinent od Aljašky po Ohňovou zemi, byla vybudována ve 30. letech 20. století, kdy propojila velká města kontinentu
- velký význam mají i silnice napříč kontinentem (v USA, Kanadě) a transamazonská dálnice přes Brazílii

b) železniční síť

- první ucelená soustava je mezi Kanadou, USA, Mexikem; na ni napojena Guatemala a Salvador
- druhá ucelená soustava umožňuje propojení východu a jihu Jižní Ameriky; Brazílie, Uruguay, Argentina, Paraguay; na několika místech napojeny i Chile a Bolívie (železnice přes Andy)
- lokální hustá síť železnic je na Kubě
- železniční spojení velkých měst Kolumbie a Ekvádoru

c) vnitrozemská vodní doprava

- tisíce kilometrů splavných řek a umělých průplavů, které slouží i námořním lodím
- nejfrekventovanější systém jsou Velká jezera dohromady s řekami Sv. Vavřince a Hudson (i s průplavem) až do Atlantiku
- další rozsáhlý plavební systém je na Mississippi, který je spojen pomocí průplavů a kanálů na systém Velkých jezer
- systém Amazonky: řeka je splavná 4 300 km od ústí, do vnitrozemského Manausu mohou vplouvat i námořní lodě (1 700 km od ústí); přítoky Amazonky umožňují lodní spojení Atlantiku s Ekvádorem a Peru

- největší vnitrozemské přístavy jsou Chicago, Detroit, St. Louis (USA), Toronto, Montreal (Kanada); na Amazonce Manaus (Brazílie)

d) námořní doprava

- nákladní doprava je nejobjemnější na světě, a to zásluhou USA
- největší přístavy
  - a) v Severní Americe při Atlantickém pobřeží: Halifax, Quebec (Kanada); Boston, New York, Baltimore, Norfolk, Miami (USA)
  - b) největší přístavy při Mexickém zálivu: Saint Petersburg, New Orleans, Houston (USA)
  - c) největší přístavy v Karibském moři: San Juan (Portoriko), La Habana (Kuba), Maracaibo a Caracas (Venezuela)
  - d) největší přístavy v Jižní Americe při Atlantickém pobřeží: Rio de Janeiro (Brazílie), Buenos Aires (Argentina)
  - e) přístavy při Pacifiku: zvětšují se díky vybudování Panamského průplavu a v poslední době díky dynamickému rozvoji asijské pacifické oblasti a vzájemnému obchodování; Los Angeles, San Francisco, Seattle (USA); Vancouver (Kanada);

e) letecká doprava

- státní i soukromá letiště a letecké společnosti
- největší letiště u velkých aglomerací (New York, Chicago, Los Angeles, Sao Paulo, Rio de Janeiro)

f) potrubní doprava

- celková délka největší na světě

CESTOVNÍ RUCH

- velký význam pro celý kontinent
- celá Amerika je zájmovou sférou pro turisty hlavně z USA a Kanady, tyto státy mají i velký příjem turistů; výměna turistů mezi těmito státy vzájemně patří k největším na světě
- hlavní turistickou oblastí mimo USA je karibská oblast; další důležitou oblastí je La Plata
- cestovní ruch je prioritním odvětvím, v mnoha státech tvoří velké procento HDP (např. Bermudy, Bahamy, Americké panenské ostrovy)
- kulturně-historické atraktivity v Mexiku a Peru, staré indiánské civilizace
- pro cestovní ruch nevyužity horské oblasti Latinské Ameriky a sever kontinentu

ZAHRANIČNÍ OBCHOD

- bilance způsobuje ještě větší rozdíly mezi USA a Kanadou a ostatními zeměmi
- největší obraty (i světové prvenství) mají USA, Kanada je v první desítce
- další země nedosahují ani čtvrtiny zahraničního obrátu USA
- významněji zapojeny do světového obchodu jen Brazílie, Argentina, Mexiko, Venezuela, Portoriko; v menší míře i Kuba a též velké jihoamerické státy (Chile, Peru, Kolumbie) a země se zpracováním ropy (Nizozemské Antily, Bahamy, Trinidad a Tobago, Americké panenské ostrovy)
- některé země mají relativně velké vlastní trhy, výrobou zabezpečují vlastní spotřebu, z toho vyplývají i rozdílné struktury exportu
- USA, Kanada exportuje průmyslové i zemědělské výrobky
- rozvojové země exportují 1 až 3 druhy zboží, zemědělské komodity, nerostné suroviny
- vzájemný obchod mezi rozvojovými zeměmi není rozvinutý; výjimkou jsou Brazílie, Argentina, Andské státy